

نظم توہید و توحید - وقف کتب خانہ صفیہ سرکار علی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَنْ تَعَلَّمَ حَرْفًا مِنْ حَرْفِي هَذَا

فِي نَفْسِهِ لِرَبِّهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالتَّقْدِيرُ

نَاظِمُ مَن قَصِيدَةِ جَنَابِ مَوْلَانَا مَوْلَا حَسَنِ مَحْمُودِ حَيْدَرِ الدِّينِ صَاحِبِ آلِ حَيْدَرِ آبَادِي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَنْ تَعَلَّمَ حَرْفًا مِنْ حَرْفِي هَذَا

مَضْفُوفَ حَاكِسِ قُطْبِ الدِّينِ مَوْلَا حَيْدَرِ آبَادِي لِمُتَخَلِّصِ بَغَاضِ لُطْفِ الشَّامِ فِي الْعَالَمِ

وَالْأَجَلِ وَقَاهُ عَنِ الدَّوَانِهِ وَالزَّلَازِلِ - ٢٠

بِاسْتِثْنَاءِ حَسَنِ تَاجِرِ كُتُبِ

مُطْبَعُ بُولَعَارِ وَبِرُوحِ خَوْصِ زَيْنِ

جان بخشی وری اثر کرامت برویش نشود و بشهر مقبول از الرسول نور بیستضاه
 به همدن من سیوف الله مسلوله مان سرور کائنات علیه التیمات الزکیات رواه
 شریف از منکب نیت بسوسه او اندخت و واسه قدش بکیوان افراخت و این اسرار
 باقیام قیامت با و مخصوص ساخت و سر وقت و صفتین علامه و صریحی الله مقام
 فی اعلى علیین بوجه قصیده امین تذکره ان بیدی سحر از مرض جاگد از فالج نجات یافت و تیغ
 شهرتش در همه عالم تافته و براه جنت الفردوس بصد شادمانی شتافته فقیرم چند
 توجه باین قضایه بساخته بجل مشکلات این بر دو قصیده بزبان اردو پرداخته بود و هنوز در زانو
 خمول و معرض ذہول بود که از مطیع مجتبی دلی عطر الوده و ارشاد شری البرده و بخت سعاد شایع
 گشت چون مولف آن هر دو کتاب سید الله الوباب پنجم مرغوب و طرزے خوب اختیار
 کرده از طبع هر دو شروح در مذمت آنکه نامش بے نشان شد و مسوداتش بریشان اما
 درین زمان که سلسله بحرست قصیده نفیة نظم ادیب علامه و ارب فہامہ عالم العقول
 و المنقول واقف الفروع و الاصول الذی مع کونه دکنی المولد سیاهہ اللہ العزیز
 خطابة و نازحہ الفصحی فی الفارسی خلاصہ حتی یخجل الیث انه نشانی ہوا زن
 و ترعرع فی بنی مازن او میطبت بتدائمه فی طهران او نبطت علیہ عدائمہ
 فی اصفہان اعنی المولوی الحکیم محمد حید الدین علی الحیدر آبادی
 سلمہ الله الہادی بفضله الممادی بستم افتاد چون قصیدہ موصوفہ را دیدم بدل شبیر
 و حکم کل جدید لذیذ براے شورش گزیدم کہ با کمال فصاحت و بلاغت احتوا
 برفتن کرامت آن خورشید آسمان جلالت علیہ السلام با کرات الایام و دات تشبیب
 بے نظیر دارد کہ مرئیان خواب غفلت النخیداری و تریاق سموین زیر زلفت خوارست
 قوم از مطالعہ او بیدار خواهد شد و از موجبات لوم ہشیدار پس شری فارسی میں الایجاز
 و الاطاب تالیف کردم و در آخرش پارہ از نظم نعتیہ کہ با وجود جمود طبیعہ و خمود قریحہ با یام محوم
 عدی و وفور اذی گفته بودم ضم کردم عازمان اجعل هذه الرسالة تحفه نعتیہ اھل یھا
 الی اللوالب المستطاب تابع السنة و الکتاب محب الانبیاء و المرسلین
 و معتقل اولیاء الله الکاملین الشافعیہ منور بنور الصلح و البقین اخو المکرما
 الغرا عنی الثواب طفر جنک شمس الملک بہا و وزیر افولج الدکن را م فیخبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي لا يصفه لسان ولا يحويه مكان ولا يجري عليه زمان هو المحمود كما هو المدود
 ولا يحد ود وفي كل مكان موجود الذي لا تحصر نعماته ولا تعد آلائه دعيت رسولا
 عرسا بالكتاب المبين وجعله خاتمة النبيين وآتاه من الفضائل الغراء ما لم يوت
 أحدا من الأنبياء ومدحه في كتابه المبين تكميلا لشأنه المتين بقوله وما أرسلناك إلا رحمة
 للعالمين وبجلا لا تقدر وتعظيما أن الله وملائكته يصلون على النبي يا أيها الذين آمنوا
 صلوا عليه وسلموا تسليما اللهم صل على سيدنا ومولانا محمد وعلى آله الذين نزل فيهم
 أنما يريد الله ليزهق عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا واصحابه الذين هم رؤسنا
 إلى سواء السبيل وتوقلوا غار بجرا جبل هراشلاء على الكفار رحماء بينهم تراهم ركعوا
 سجدا لم يمتنعوا فضلا من الله ورضوا أناسا هم في وجوههم من أثر السجود ذلك مثلهم
 في التوراة ومثلهم في الإنجيل أما بعد **مبغربا** ضعت عباد الله ذى الأيات
قطب الدين محمود على الحيد أبادى لطف له الله الهادى في
 العوالم والمبادي كرفت شريف رسول كريم عليه أفضل الصلوة وأكمل التسليم مورش بركات
 كنزنا كنز وشمس ثرات بوشكومت والحق تعريف وتوصيف ذاتي كحق تعالى فاصف أوت
 قطع غلظنا زوكر خصائص شركت است با خداوند كريم ورا حرك عظيم محبين وما حين أن صفوة الأنبياء
 وسيد الأصفياء عليه التحية والتنا بوسيلة مدحش اجل درجات بافته اندواز مملكات عظيم نجاشاتي
 كنهن شعر الشكر كعب ابن زبير ابن ابى سلمى قصيدة غراس بانش سعاد كارسيحا في منودة وسواى

جمال مانع اندکی از الخلق و انقیاد یا می مضایع زیرا از پیچیدگی پراپوشیدن برقع بنوعی با دو خاست
 و شمع هر دو وضو اول و فتح ثانی و پیرشت زانها با کوب سستار و روشن کردن کوب جمع بیض با کوب
 جمع ابيض و اصله بیضی در بر و در من الضم که کسر به کسر بیض و قهوه هفت که با او و فصول دوم است
 نیست زیرا که رسته بموقعی درین معنی بیده فوس است و بعضی دانسته اند که متعدی بر و فصول
 باشد المعنی ویدم چاهای که بر بعضی اورنگی پوشیده و روشن است که رسته در معنی روشن طبعش
 می کنند.

۱) فطابت به نفس لما مدلت به بصیرته فیه موالی ریاض و توشیح
 طابت به نفس ای لذت قصه با فتح تا بی سیرابی تزیین مضایع از زبانه زین جنبانید
 باد و رخت را ریاض مرغز به واحد و رفته توشیح مضاع از اشیاء شکوفه بیرون آورده و درون
 و رخت المعنی پس لذت یافت آن جمال غرس من زیرا که جمال نه کور آندست که باز آنگی و سیرابی
 آن مرغزار با می نازند و شکوفه بار می آزند.

۱) و بالیتی كان الوماز مسالحدی و منی من اهوای و مسامح
 يقال سلطان منی برای و سماع با بحر و برای و سماع بالرفع و برای و سماع بالنصب
 سمیت اراه و اسم المعنی و کاشکی زمانه یاری گرم بودی و از من آنکس اگر دوستش
 می دارم جاس بودی که جمالش دیدن و کلاش شنیدن می توانستم
 فشا هدت ما فیه لعین قرق و اصغیت ما فیه کاذب طمع
 قره بالضم و تشدید را روشنی چشم اصفا گوش داشتن طمع امید داشتن و امید المعنی
 پس می دیدم آنچه بر اے بر و چشم روشنیست و می شنیدم آنچه بر اے بر و گویشم
 امید است.

۱) فلا تسئلوا عما دھانی جبھا من اذ کرب و الاخران ما کان یفجی
 دمانی اصابتی يقال ما دھاک اے ما اصاب کرب بالفتح انه و نه نفس باز گیر و او بخزن
 خلاف السرور فتح در و مند مصیبت زده کردن المعنی پس می رسید از من چیز بر اکه
 در محبتش بمن رسیده است از آنده و غم که در و مند مصیبت زده می کند.

۱) وودع قلبی ما به من نشاطه غدا فان عی و ولت نوح
 نودع پرورد کردن غدا نظر زبانت بمعنی صبح مقابل عشی و قدیر او بطلق الزمان

افق الامور زرع علیه اذا ثبت صیغه من المعنی یا برینقت برده اند بر نشان باسے ایاری که
 نامید و خوشده اند بر یاد آن احباب و دیدان به باسے بی و قطع کلام تو غم به عجز
 کرده اند -

اردی لغوادی خفقه و تزخردا بحیث ندنری اند و نکباز عجز
 الخفقه طبعان دل تزخرد عجز جنبیدن آرد و برداشتن بدکاه و خاک راه برد و کردن غرض را
 ذرت آترب التراب مغف و کذا تشدیریه نکباز بافتن باد کج که در میان دو باد و باد صبا و باد شمال
 و زوز عجز ریح جنبانده المعنی می نیم براس دل خود میسیدنی و جنبیدنی بجای که بر باد می
 مکان محبوب را باد کج دمی جنباند -

وقا شغلت عینی عن کل ما دلت دموع علی خدی و نخری همع
 شغل بالفتح والضم چون صله اش بر عین باشد معنی مانع شدن و بازداشتن فاعل شغلت
 دموع است فاعل بالفتح و تشدید دال و سار نخر بالفتح پیش سینة مع و همع روان شدن اشک
 سحاب همع ابر باران و فعل بضم فاء و تشدید عین یکے آزادان جمع کثرت است چنانچه
 جمل جمع جابل المعنی و بازداشتنه است هر دو چشم را از هر چیز که می نیم اشکها به
 که بر رخسار و سینہ ام جاری گشته -

و ذی فی الهوی ما بی هواهی لوعة کجهر الغضا تحت التراب تلذع
 لوعة بالفتح سوختن دوستی کسے را تهر بالفتح افکار باسے آتش واحد ما جمرة غصاة
 بالفتح درخت صحرانی مانند درخت کنار آتش آن ویر یاست و اجمع فضا تراب
 استخوانها به سینہ واحد یا تر به لوع سوختن آتش مزیر المعنی و باشت در محبت
 آنچه که باشت و آگاه باشد که آن سوز نیست که مانند آتش را به چوب غصا
 زیر استخوانها به سینہ می سوزد -

ولا ذلت ابکی کل حین صبابه اذا جف منی مد مع سال مد مع
 صبابه بالفتح گرمی و سوزش عشق و دل تنگی از عشق و شوق المعنی همیشه و بر وقت
 از دل تنگی و سوزش عشق گرمی که چون شکر از من خشک شود سوزش تنگی جاری شود
 و هل بعد ما را احوال منزل الله عیشیب بهما به الحظن از هوس مع
 بل استنهام الحار بیت شب بختین گیاه ترا عشب گیاه ناک شدن محو عیشیب بین

تاسے دور شدن نایت و نایت عنہ سے بعدت دلت ماضی، اولیہ و کے گردانیدن
دوہ قولہ اعلیٰ دلی، بالمعنی درخصت کرد و لم چیز را کہ درو بودا، نادانی بامادی
کہ دور شد از من و رو کے گردانید در آنجا لیکہ بر دقتی کرد۔

عجرت عبرات الشوق حتی طغنت ان تشبیل دما فیه الفواد المنفجع
عبرۃ بالفتح اشک تو آ رہا ضم و مد منورہ دل جمیدہ افندۃ کہ مثلاً و فواد بالفتح و باو اول دل درست
المعنی جاری شد اشکبہاے اشوق تا آنکہ گمان بردم کہ روان کند خوئے را کہ در ان
دل دردمند باشد۔

سیظہر ما الخفی بقلی من الہوی غول و زفرات و سقر و ادمع
غول بالضم لاغری جبل ناعل کے مہرزل الزفرۃ النفس سقم بالضم بیماری آدمع بروزن
افعل بفتح اول و ضم ثانی جمع قلت دمع است المعنی قریب است کہ ظاہر کن دایچہ کہ
می پوشم از محبت و دوستی لاغری جسم دآہ ہاے سپرد و بیماری و سرشک چشم۔
الحزن بفتح الحزن نبکی و تجزع و لم یخل مکی عنک یوماً و عجز
کہ معنی چند و آن اسم ناقص مبنی بر سکون است و برائے استفہام و خبر می آید در استفہام
مشکلاً کہ محل خندک مابعد آن بوجہ تیز منصوب بود و در خبر کہ در نیم الفقت مراد و را ہم
بسیا باشد و مابعد آن کسور چنانکہ در رب کریمت برائے تقلیل است و کم برائے
کمتر و نصب مابعد ہم جائز است و ان جلتہ اسباباً ما شدت آفرہ و صرفتہ نقلت اکثر
من الکلم و ہذا الکلمۃ ترج بالفتح سختی و گزند تجزع مضارع از جزع ناشکیبائی کردن المعنی تاکہ
از سختی و گزند آذوہ گریہ و ناشکیبائی می کنی و خالی مانند از نوروزے جلے گریہ
و ناشکیبائی۔

احتشاک انالالیا الی عفت علی ذکر خیلان لہو و لک از معوا
حش براغیختہ کردن اثر بفتح تین نشان ج آثار و آرسرا و خانہ و شہر و قبیلہ جمع اول ادو
بالفتح و ضم داو و جمع ثانی و یار و جمع ثالث و در باب الضم عفو و عفانہ پدید و محو شدن خیلان جمع
کثرت غلیل صرم بریدن و قطع کلام کردن صرم الرجل قطع کلام و مراد از ان جدالی است
لما قال امر الیوس فی معلقۃ و ان کنت قد از معیت صرمی فاجلی و زیوت اللام فیہ
و ہو مفعول لازم معوا التقویۃ بسبب ضعف الفعل لما خرا زاع دل بر کار سے نہا وین

ظعن وسعرن الجوع بجوانی و كنت لما قد نالني التوقع
ظعن بالفتح و يفتح ن زفن بجاء و سير کردن تسير آتش انسروفتن جوی نفتین اندوه و
سوز دل جوانی استخوانها پہلو نزدیک سینہ و زیدت اللام تقویۃ فی لما و هو مفعول لما
بعده من الفعل المعنی فستند و برافروختن آتش و سوز دل در پہلو من و بدرستی کہ
متوقع آن اندوه و غمی بودم کہ مرا بفسراق ایشان رسیده است۔

بنشرفت المسك في كل منزل نزلن به حتم السما يتضوع
فت ریزہ ریزہ کردن يقال فته فهو مفتوت وفتیت ضوع از باب نصر و میدان بوی مشک
حتم السما غایت مذکور و نیا میزد است کما يقال جار فی حتم الاحجام اے جار فی کل
الناس حتی الاحجام المعنی بسبب برگندہ شدن ریزہاے مشک در ہر نفر کے کہ آن مجبور
نہرود آمدہ اند تا آسمان بویے مشک وزد۔

فهن بد ارجال ببني و بديها جبال و قيعان و بديل بلقع
قیعان بالک جمع قاع زمین ہوا ربید انقع صحر اگر درای درخت و گیاه نباشد بلقع بالفتح
زمین خالی جمعہ بلقع ہر جا محل حال المعنی پس آن مجبوران بکے ہستند کہ حائل است در میان
من و اندر کوہا و زمینا ہنای ہموار و صحرا بے درخت و گیاه۔

و مالى امر الذهر عيشى فقهى دنى كسور الافاحى كلما اتجمع
و ہر زمانہ در اصطلاح حکما دہر معنی معقولست از اضافت ثبات بسوی نفس در کل زمانہ
و در تقریفات سید السند و برانیت دائم کہ ابتدا و حضرت الیہ است و آن باطن زمانہ
است کہ با وازل و ابد متحد شود امر آری تلخ شدن و تلخ کردن لازم و متحدی ہر دو آمدہ اینجا متحدی است
تجرع جرعه جرعه خوردن المعنی و حیث حال من کہ تلخ کردہ است زمانہ عیش مرا پس در دامن
مثل زہر را است ہر آن چیز کے کہ جرعه جرعه اش فر دہی کم۔

و یسع لان يد فی لے محبلة خطوبيا بها صم الجبال تضلع
او تازہ و یک آوردن خطوباً مفعول ید فی بمعنی کاروائے سخت جمع خطب و صم الجبال
ماکان منہا صلباً صم المعنی و می کوشد آن زمانہ کہ بکر و حیلہ آن کاروائے سخت زانہ و یکم
آرد کہ کوہاے سخت و سنگ از انہا شکافہ میشوند۔

و مخط خطا مثل عشا حیثما محب الیاء خطا یوسع

الغشابة جن بالفتح ملک چشم و بمعنی چشم نیز آید و مراد از ما و الجفن اشکست از سر روشن تر ابراع
عطف ناک شدن بجائے ممرع لغت منه المعنی آیا بعد از آنکه یار انهم فستند خالی شد
جائے ایشان که گویا ناکست از سر شکبائے چشم در روشن گشتن خالی نشد.

فکمز زهور از هرت بر دو چشمه بضی ابه المصطاف والمذبح

زهره بضم او مستح شکوفه جمعها زهور بر رابع بفتح سر او محله جمیع ربوع اضارة روشن شدن
مصطاف اموضع تابستانی مترج منزل بهاری المعنی پس چقدر از شکوفههاست که
در منزل آن محبوبان ظاهر گشته و بنور آنها منزل تابستانی و بهاری آنان روشن شده.

و هل یادیار الصحب بعد افتراقهم نعود لیالی الاجتماع وترجع

و آیا اینجاهاست اجباب بعد جدائی ایشان باز می گرد و شبهاست وصال و رجوع میکنند
یعنی افسوس صد افسوس که رجوع نمیکند.

وقفت بدلا رب العفاء توزعت و قلبی بهر موزع ی توزع

عقا بالفتح خاک و نایمیدونیت شدن توزع پراکنده شدن بهم بفتح اندوه هموم جتمع
اللام در رسانیدن المعنی ایستادم بخانه که از نیستی پراکنده شده است بجائے که دلم از اندوه
پراکنده کند پراکنده می شود.

فجیتها شوقا حتمیه من له - حشا تلتظی بالغوم واضلح

تجیه سلام گفتن مفعول مطلق جیتها حشا بالفتح و المدایچه در شکم از دل و جگر و سپرزو
کرده باشد - نلی بفتحین زبان آتش نطت النار زبان زد اضلح عطف بر خا و جمع قلت ضلح کسر

مبعوض فتح لام و قد یکن استخوان پهلوا المعنی پس سلامش غم از روی شوق سلام آنکس که

اورا احشاد استخوان پهلوی فرط اندوه ما آخر خسته می شوند و زبان می زنند.

و شبت لی البرحوا و ذرف مقلنی مصیبت تغیر بعد هن و مربع

شبت بالفتح و تشدید با بر اندر روشن آتش و جنب بر جانایضم رنج و سختی ذرف از باب ضرب
رفتن اشک از چشم مقل بالضم نام کاه چشم با سفیدی و سیاهی و مجازا بمعنی اشک می آید بطریق

و ذکر اطرف و الاماده المظروف مصیبت منزل یعنی فاعل شب و مربع معطوف بر مصیبت المعنی

و بر اندر سخت رنج و سختی را و جاری کرد اشکها هم منزل صیفی و منزل بهاری که بعد آن مجنون
نیست و نابود شده.

که دران براسه شهابزنی و نوازت غزنی و استوار بود

وكرم من اناسي، هذا اليوم من سنة
 بيني وبينك وتجد اوفي واضلع

انسان بالکرم مردم انشی انشی انشی کے ہاں جمع قور اتوالے و انسی کثیر

بقول بعض اصحاب علم نیست و تفسیرش نیز کرده کرده اند که در تفسیر رجال زیاده

کرده شد فقیل رویی و بقول بعضی دانشمندان است : *بسیار تخفیف حذف*

کردند و چون که تصفیر باصل بر و اینها را تغییرش ایسان آمد و اقلع مع ضایع تواند المعمر

و بسیاری از مردمان اندک که هم روز ششم گریه فتنه برآید می بود بزرگانی که این توانا تراند.

وهو امس كانوا في الشدافة تجلس ما يري بهم وتفتح

اس دیروز و وقت نزدیک قوالے کا کہان لم یغین بالاس تخلیل حال پیش نیدن

واجل بالطلبه الدية المقصود به التزويج من هذا ما اذا ارادوا ان يزوجوه فيكونون مقربين

المعنى وأكسان دیروز یا غفریب و پیشت تریں جا السته بودند که جل انحرشی پوشانید که

خوار می نمود و ایشان را و متعصبه اش می موافقت می نمود یعنی فضیلت علی ایشان را می پوشید -

ولما ذواكر في الخزائب الغفلة

تَسْلُوا عَنْ السُّهْلِ الَّذِي فِيهِ أَوْجَفُوا   فُحَاثَةُ مَا يَأْتِي مِنَ السُّهْلِ يَفْقَعُ

لما ظرعت بمعنى اذا وبطوره مستعمل وبالمعنى فعل ماضى باشد لفظيا معنى خرايا جمع

خرید یعنی بلیه سلو بالفتح ذایل شدن اندوه و فراموش کردن ایجاب از دادن شتر بر ما

خاص که از او جفت اویند یقال او جفت کی طلبه او ابلع می قطع لقمه کار بر سوا کی

ابجائیدن المعنی و چون دیدند سماء اور بلا ابرو جہ آن عقلت کہ البتہ کے نصیب ابرن

لشہابیہ بدعتی سرعت می لہ فراموش کردند آن بازے را کہ دران مبالغہ می لرود

و می شناسد بخوف چیرے کمی ایدار بدی و رسوالتند۔

قَدْ نَهَّمْ مَا شَهِدُوا بِالْعِيُونِ مِنْ . مَدَالَةِ تَوْمِ الْعَهْدِ لَسَعُوا
تَكْرِمًا لِكُلِّ رَاطِلٍ رَافِعٍ فِي الْعِلْمِ .

شیخ و دربار باطل بسیار آمدن معنی پس ادب داد افاضیان را چیرگی و مسافره کردید
محش و کفایت و خوار و تو معنی که نگار ای و در این

فأصعب في الآه من قولك يا كذا يا أبا الحسنك ولستم

المؤرخ گشت آباد شہاد و زبانی ہندو اے کے کہ مرہٹوں نے ہندوؤں کو ہتھیار

اس کی پسند آید سہارا دے گا چہ اربابہ کہ فی بیہداری کہو کہ

شمار است و پازدان ستور و میگویند خطا عشاء و عشاء ناقه است که در بصارت آن ضعف باشد و هر جا خود را می اندازد تا بخواب رود و نیت پور و دیدن خطا با بضم گام خطوات با سکون جمع قنات خطا جمع کثرت توسیع فراخ کردن المعنی و دست پامی زنده مثل ناقه کور و قنات که می رود و بسوسه ما در آنجا الیکه بجا هماسه خود و فراخی میکند.

فما معشر یفوموا و الا تبید کمر دواة الی اکل المسکام جمع
و آتسی با معاد استخبا با و تهاک کردن خوج بضم جیم و تشدید و اوج کثرت جائع المعنی پس
لے گروه من بر خیزد و رنه پاک می کند شمار ابلایک که با کل بزرگهاست شمار گرسنه اند
و کمر معشر هبوا عن النور بکرة و انتم الی وقت الظهيرة جمع
سبب ارباب نصیریدار شد بکمر و با بضم با و اذ ظهیر بالفتح نیم و نیت توسع خفتن زیاد از اعتدال
بیچ بضم اول و تشدید ثانی خوابا باشند گمان المعنی و بسیاری از گروهها هستند که از خواب
خود با مدافان بیدار گشته و ستانایم روز خوابید.

و انتم یبواهل النخامه و الی اذا غاب ۱۰ و اروع قاما اروع
نخامه بالفتح بزرگی یقال رجل ختم اسے عظیم القدر اروع خوبروان و بگفتند زنده از غایت
حسن و کمال المعنی و شب اولاد ابل بزرگی و بلندی اند که چون غایب شود از ایشان خوبروی
و کاملی بگفتند آرد مردم را از کمال خود قائم مقامش کاملی دیگر گردد.
فابان کمر مادی و الا نام مشرافة و ما فیهم الا العلاء و الترفع
المعنی پس بدان شما پیشواست خلق کردید نماز و ستمزانت و بلندی و نبود ایشان مگر
بلندی و رفعت.

عمران بنهم سقم و قار او عظمت و عرونین من لمر یوم موفه محل
عروین بکسر هاء بن مینی نزدیک ابرو یا مینی یا استخوان سخت مینی شمم بلندی و راستی مینی و خوبی
آن جمع مینی بریدن المعنی بینهاست ایشان بلند است از و سے برو باری و بزرگی
و مینی آن کس که امانش ندادند بریده است.

فضیعتهم ما علمو من محامدا و علو کفریه فخر منیع
منع مفعول از مناعه از باب کرم غریز شدن و استوار شدن طایع یقال هو فی غریب المعنی
پس ضائع کردید شما چیز را که آموختند شمار از راه راست و تباه کردید طلی را

در الجبل فكل المعاشر شذوذة ولکنه فی سادة الناس استنعم
 شذوذة بالضم یعنی شتی شیخ بالضم شت شعرون سیاده بهر شدن تبال ساقوم به سید اسم سادو و
 تقدیر آن فعله بالتحریک است زیرا که تقدیر سیاه فعلی است مثل سری و سادو و نزد اهل عصره تقدیر
 سیاه فعلی است و جمع سادو بروزان فعله بالتحریک المعنی جبل از همه گرد و بهار شت می بینم لیکن در
 سر داران قوم زشت تراست -

در لئاليوم ما ينكي القلوب فجميعه ویا بی غدا من بعد ما هو افحج
 نحایت جرات کردن فحید در دخت و نصبت المعنی آمده است امروز آنچه مجموع می کند دل را
 از دخت و نصبت و می آید و بعد ازین آنچه در دناک تراست -

در خذ واحد ركوا فخطب ينزل بغتة وینذ ب وادیکم فسد یبا و یسبع
 خذ را بکسر مهمل سکون وسط و بغتة یزید بر نیز جل خذ بضم الوسط و کسر با مرد بیدار با پرینه
 خطب کار اسم بغتة ناگاه رضى مذبذبات ذیاب ذنب بالکسر گرگ و ارض - مبعه ذات
 سبع وادی جا کے کشاده در میان کوستان و تلها و پشت با که سیلاب ازان روانه شود
 بفارسی رودخانه گویند المعنی بگیرد پر نیز و احتیاط خود را که حادثه ناگاه نازل شود و جا کے شما
 جا کے گرگ و سبع غفیر می گردد -

در الم تعلموا ان الزمان عبود و ان الیکم قصدا متشنع
 زمان روزگار نزد حکما مقدار حرکت فلک اطلس است و نزد متکلمین عبارت از متحد معلوم که ازان
 کرده شود بان متحد دیگر که موسوم بود و شیخ الرئیس در رساله حدود و منبر موده که زمان مقدار
 حرکت است از جهت تقدم و تاخر مرصد جا کے گنبد داشت و موضع گنبد داشت و انظار چیرگی
 المعنی - آیا میدانید که زمان در انظار است و تحقیق قصدش بشاید است -

در فهل من یقیکم من نوابیه التي تضح بها السدا الاجام و تصرع
 و قایه بالکسر گنبد داشت - ضحج با ب زدن و منبر یاد کردن آجام کا فعال و اجام کتاب جمع اجته
 نیستان تصرع زاری کردن المعنی پس آیا کسی است که گنبد را و شمارا از حوادث زمانه که
 بسبب آن شیران نیستان بفرا می آیند و زاری می کنند -

در بغیر البنی الهاشمی لانه معبد لمن لا فی الدواهی و مرجع
 الباء متعلق به یقیکم نبی پیغامبر بر وزن فیصل شتی از نبوة است بمعنی رخصت یا از بنا بمعنی خبر و

در خوابی که اگر در رفته است شمارا -

هنا و محکم است که در غلط است شما مو قضا من حواله کلمات بهنجس

و نه کلام ترجم است چنانکه ویل کلمه غایب است يقال کلمه و نه منین وقع فی مباله لایستحقها خلاف

کلمه ویل فاینها تقال من وقع فی مباله لایستحقها مگر زیدی بر و در امراد گفت نقول ویل لزید و

بویج کلمه فیش او به ابتدا است و نصیب هم باضمار فعل جایز مثل و یجا کلم و ویل ازید کانک

تلمت الزمه الله و یجا و ویل او و یجا و یج زید باضاف هم گویند و لفظا و یک نیز بمعنی

او یک است و نزد و بصریه بر اسبابا براسه زجر است و کاف براسه خطاب و کوفیه

بجانش ویل گویند لام از و مذت شد و لب و کاف مضاف و گردید و قد و خواب

کنندگان جمع راقده غلیظ آواز خرخر کردن خفته جوع بالضم خفتن المعنی وادریقا شما آن

خفته گانید که آواز خواب شما بیدار می کند کسی را که بگردشما شب باشی کرده و می خواب

نه کوما ناب کفر فتنهوا لا العصا کانت لای الحکم و تقیر

تنبیه از تفصیل بیدار کردن تنبیه از تفعل بیدار شدن التوب نزول الامر فی المثل

ان العصا فرغت لای الحکم و الحکم بالکسر استیغلی و بر و باری معنی مثل است که حلیه چون بیدار

کرده می شود بیدار می شود و صیقل و نمده اش اینک سر واری از سر واری و از سر واری و از سر واری

در از می عمر و تقشش فتورے را دیافت و خمر خود را تا کید کرد که چون گفتگوے مرا

خلاف عقل منی سپر بر از عصا کرب تا باز نام پس مثل شد المعنی بیدار میکند شما را

مرے که نازل شد شما پس بیدار شوید زیرا که عصا همیشه براسه می حکم کوفته می شود

قطع عمری دین الهدی و ضللم جهل اراه من کفر تقیر

عروه بالضم دست و دلو و کوزه و انچه بر این مراد در بخار سن است تقیر بسیار شدن

شیا چاهے ارخت در بخا کثرت مراد است المعنی قطع کردید شما عروه دین بد را و گمراه

شدید از جهل کر می بینم از شما متفرع میشود -

فمطلوب کما احسان کوا عب حکین الثریا و عقار تشعشع

حسان کبسر خوبان کا عب نارستان و الجمع کوا عب حکاه شابهه ثریا بالضم پروین

عقار بالضم می تشعشع مضارع از تشعشع آب آمیختن شراب را المعنی پس مطلوب شما

یا خوبان نارستان اند که در حسن و جمال بشری می مانند یا باده است که آب میخند شود -

آنحضرت ایسے ما و حال آئندہ روئے نہ نہ سخت سیاہ جو۔

بنی امام الرسل فوق جبینہ اشعة خلاق الہرب نہ شطع
جبین دو طرف مجھ از ہر دو جانب دو ابرو و مجھ مابین دو ابرو انہما اشعة جمع شعاع روشنی
آفتاب المعنی مد و مہم پیغامبر و پیغامبر است و بالاسے مجھ اور روشنی پیدا کنندہ
خلق می درشت۔

و الخلق فی الدنیا ملاذ و ملجاء کما هو فی الدنیا شفیع مشفع
ملاذ و ملجاء یہ دو بمعنی پناہ گاہ و شفاعت خواہش معافی جہانم و ذنوب کردن متعلق دین باشد
یادینا مشفع یعنی آئندہ شفاعت است قبول کردہ شود المعنی برائے خلق و دنیا پناہ گاہ است
چنانکہ در آخرت شفاعت کنندہ و مقبول الشفاعت است۔

وما اکتھنہ الخلق شئاً لانه اجل من الادلک قدس اوارفع
اکتھاہ بکنہ چیزے رسیدن و کتہ بالضم بیان چیزے اور اک دریا فتنہ و در رسیدن
بجہیزے قدر اندازہ چیزے و بزرگ داشتن و تو انگری و بے نیازی و طمانت
المعنی و بکنہ اور رسیدن آفرینندگان بجزیرے زیرا کہ او بزرگست از اور اک و بلند
تر است۔

ولا زال یجرے فی الزمان عطاء لہما ہو جزا خیر الما عطاء
زجر بالفتح پر شدن دریا از آب و منہ بجزا خیر معنی بختیقین پر شدن ظرف و حوض کوز
ترے اسے مملی اترے پر کردن المعنی و ہمیشہ جاریست عطاء او در زمانہ زیرا کہ او دریا
زخار پر کردہ شدہ۔

و مرکب ما حیث مرکبہ سحاب غزیز الما لا ینقشع
کرم بالترکیب جو از دی و مردمی و غزیری ضد نوم و کرم السحاب اذا جاب بالغیث غارہ
سبباری و بسیار شدن غزیز اسے بکثیر نقش کشادہ شدن ابراز ہوا المعنی ہر جا کہ گزر کرد
گزر کرد و آنحالیکہ کرم است گو یا کہ او ابر است پر آب کہ کشادہ نمی شود۔

ولا زال یستقی الغمام بوجہ لہما ہو بالبرق الذی فیہ مولع
لا زال از افعال ناقصہ است دلالت کند برین کہ اسم اواز و قیتکہ صلاحیت قبول
خبر دارد از اندام ثبوت خبر برائے آن مدامت و کذا الک و مادام و ما بصر۔

و بنی انسانیت کو وحش کر دیا شود از حق تعالی عام ازین کہ برو کتاب نازل نمود یا نہ بجلال
رسول کہ بر دوزخ کتاب رازم است - ہشتم شکستن نان خشک و عمرو بن عبد مناف را
ہشتم از ان گویند کہ او اول نان در کارہ شکست و ترید ساخت چنانچہ شاعرے میگویہ
عمر و العلاء ہشتم الترید لقومہ المعنی سواسے بنی ہاشمی زیرا کہ او ہاے بازگشت است
برائے کے کہ آئینت بختیار او مرجع او است حاصل آنکہ از حوادث زمانہ بغیر اس مختصر نہ
مرجعی نیست -

٤٥ به الانبياء اذا نبهوا مادها هم الى الله ذى العرش المجيد تذر عوا
ناہ امر و آفتابہ اصا بہ دہائم اصا بہم ام عظیم تدرع ذریعہ ساختن جنیرا المعنی ہر گاہ کہ رسید انبیاء
امرے عظیم بسوئے خدا کے کہ صاحب عرش مجید است بذات پاکش ذریعہ ساختند -
٤٥ اذا ما الورى كانوا يهون غفلة بداعينهم شر الغواية يدفع
یتہ بالکسر و الفتح بہ ما سرگردان رفتن از باب ضرب المعنی چون خلق عالم بودند کہ
سرگردان میفرستند از غفلت ظاہر شد صلی اللہ علیہ وسلم بئی گمراہی از ایشان دفع میکرد
٤٥ فدللا فوادى شروحي ومحشرى ومالى وأبائی وأهلى اجمع
فدا بالکسر و یقصر و بالفتح والقصر وفدا بالکسر سر بہا و سرخیزد یقال فدى کاب
ابی یعنی سر بہای تو باد پدر من المعنی سر بہاے او باد دل من و روح من و قوم من و
مال و دین و اہل و عیال من تمام

٤٥ هو النذر الوهاج لاحلنا به طريق الى الله المهيمن مهيح
نیر نفتح و تشدید تخمائی مکسور بالفتح است بسیار نور کننده بوجہ کثرت نور آفتاب را گویند
نیر صغیر گاہے ماہ را نیز گویند و تاج بفتح و او تشدید با و خشنده مہین انکہ ایمن کند دیگر پرے
و از خوف و ہوش صفاتہ تعالی و اصلہ آمن نیست الثانیہ و قیامت یا درو تہبت الاوای
یا در طریق مہیج کہ فدر اہ ظاہر و البجج مہایج المعنی ذات یا برکاتش آفتاب در خشنده است
کہ ظاہر شد بسبب آن ذات برائے ما راہ ظاہر بسوئے خدا کے کہ از خوف ایمن کند
٥٥ لقد اوضح الله السبيل ببعثه النبا ووجه الدھر اسود اسفح
بعث فرستان و بعتہ اسفح بالضم سیاحتی کہ بر خیزد و ظلمتشان اشد است
اسفح لغت منہ المعنی تحقیق و اوضح کرد حق تعالی راہ ہدایت را بسبب فرستادن -

خمیب و نغی از رفتار - ایضاً تیز رفتن المعنی و برائے خلق مثل خانه کعبه است درگاه او کرمی و تدبیر
شتران سواری آنان بسوی آن درگاه تیز می شد بند -

و لولا ما كانت من الارض قطعة ولا للسما استعلا و اوت مرفع
لو لا برای افتاد شے بسبب وجود غیر دستم و حذف خبر مبتدا بعد زان لازماً است رواق بالکسر الضم
خانه که بر یک ستون ساخته باشند و سقف خانه و پرده که کشیده باشند المعنی اگر نبودی وجود با وجود
آنحضرت صلی الله علیه و سلم نبودی پاره از زمین و در برائے آسمان رواقی بلند می شد -

و للدين والدنيا باها و رونق و زين الى يوم انجز الیس بقطع
الدنيا فعلى من الدنوزدیک شدن اسم لهذا الحیوة بعد لاخرة عنها و در اصطلاح حضرات
صوفیه کرام دنی من قلبک فالهاک فهو دنیاک بها بالفتح خوبی و زیبا بی رونق بالفتح خوبی خیری
المعنی ذات بخش برائے دین و دنیا زیبا بی و خوبی است و زینت که تا روز قیامت منقطع نمی شود
و ما انفلت یردی الکافرین لیس باله حسام بالوان الممنون مرصع
ما انفک فلان قائماً اے ما زال آردا بالکسر تباہ کردن حسام بالضم شمشیر تیز منون بالفتح مرگ
ترصیع در نشاندن جواهر خیر - المعنی و همیشه تباہ می کرد کفار را با بنو که برائے او شمشیر تیز است
که بر یک رنگ رنگ مرصع است -

یبت خميص البطن والضيف عند اکیل و میسے مالی البطن یشبع
یبت مضارع اربیت و شب گذراندن خميص لاغریان و هتئ شکم اکیل هم کاسه و خورنده المعنی
و شب میگذراند لاغریان حالانکه همان نرذ او خورنده است و شب پر شکم کسیر میگویند -
واکرم عتوی حل فيه و تر به له مثل مسک فی الرمان تضوع
مشوی جائے آرام و سدر حل از باب نصر فرود آمدن تر ب بالضم و تراب و
تراب تیرب تر با تر بت کلبا بمعنی خاک تضوع ضعیفین باو شک و در مسیدن بس
آن المعنی چه بزرگست جائے وفا که فرود آمده است در آن زیرا که برائے او
در زمانه مثل شک و مدینیت -

هناک الهدی والمجد والعلم والتج و حل المعالی والعطا والتورع
هدی راه راست حل بالضم بسیار می از هر چیز معالی بلند بیای قدر و منزلت

و غیره - است تا آب نواستن و برخواستن من لطیفی است انزال الفیض عن ام
بالفتح ابیا بر رفیده - لی بالضم ففتح لام حریص و شیدا المعنی و همیشه ابر و باران خواسته
می شد بروی او زیرا که آن ابر جریانی که بر روی آن خفرت است شیدا است -

فكوفهم یسئله الناس طرا لجوده و یدفع خطبا لمحل عنهم لیمروا
طرا بالنظم همه جا و طرا آمدن همه خطب بالفتح کار و مال محل بالفتح خشک سالی و ایستادن باران
و نقطه رسیدن مردم مراغه از باب کرم امرع بفراخی آب و علف رسیدن و فی المثل
امرعت فانزل و يقال القوم ممرعون اذا كانت فی مواشیهم نصب المعنی پس با
اوقات برخواست که سیراب می کرد تمامی مردمان را از بخشش جود و رفع می کرد مال فخط
و خشک سالی را از ایشان تا بفراخی آب و علف رسند -

بد احيث الفی رحله بفیوضه قطوف و ریحان و ورد و ولعل
رعل رخت و اسباب و متزل و سکن قطوف خوشبها - انگور قوله تعالى قطوفها
داینه ریحان گویا بیت خوشبو که آنرا شاه سپر غم گویند و برگناه خوشبو و در گل و رده یکی
لعل در خفست مجازی المعنی ظاهر شد از فیوض او جای که انداخت رخت خود را خوشبها
انگور و ریحان و گل و لعل -

کسر لیرا ما المشرقین لیل الحذل یفوق جمیع الناس فضلا و یدبر
مشرق جاب بر آمدن آفتاب مشرقین یعنی مشرق تابستانی و مشرق زمستانی
که اول مطلع الحول الایام باشد و دیگر مطلع اقصر الایام و بعد در میان بر دو بلحاظ درجات کره
ارض معلوم کرده با و بالاست و بعضی از مشرقین مشرق و مغرب را دیگرند که بنا بر تغلیب
مشرق و مغرب را مشرقین گفته شد بلحاظ شراقت طلوع از مشرق چنانکه شمس و قمر
را قمرین گویند برآه در کمال از اصحاب خود زائد شدن المعنی مدوح صلی الله علیه و سلم
یشواسی اهل مشرقین است زیرا که فائق شده است بر تمامی مردمان از روی
فضل و زائد است در کمال -

و الخلق کالبیت الحرام حجابیه - حجب مطایا بهر الیه و توضع
بیت الحرام خانه کعبه و حرام مصدر بمعنی اسم مفعولست یعنی خانه که بسبب بزرگی آن
فخا و غیره بعضی مباحات در آن منعست بنای بالفتح درگاه و ایستادن و گرداگرد

والمشيع ما لها ولد المعنى وبتحقيق بود دنیا ناقصه بجه برکے او اندوه و غم باشد پس فرمود
کرد باحضرت علیه السلام عثمانی خود را بخانه صاحب ولد است -

ولو لا له لدرزق من الله نعمه به نواهب اخذ قبط و يمنع
رزق بالکسر از باب انصر روزی دادن و رزق مرسوم و باران و منه قوله تعالى و
انزل الله من السماء من رزق وایچه بدان نفع گرفته شود نعمت بالکسر دست و دسترس
و نیکی و ناز و مال و منت و ایچه کرده شود از کوی در حق کس و آسایش و عطا المعنی اگر
بنودے ذات پاکش نه روزی داده شدیم از حق تقاضای پس آن بخشنده رزاق و
می دهد برکت ذات مقدسش و بازمی گیرد -

وامسى به الا سلام رجلا هو ثقی و کذا مدی لایب ام لا یضعضه
امسى از افعال ناقصه و ایچه بمعنی صار توفیق است و کردن و معتمد داشتن برکت عطفست
برجلا موثقا که خبر امسى است مدی غایت تضعیف فرو نشستن و افتادن بنا المعنی و گردید
سبب او دین اسلام رس استوار و رکن قوی که تا انتها روز با فرو نه نشیند -

به ظل احکام الهدی بعد ما و هت مرار لو حبا ذبها لا تقطع
و تپی از باب ضرب ضعیف شدن بدی راه راست نمودن راه نیک و یونث مر باقی
و تشدید جمله رس و کلند تبعه مر از خبر نفس قطع پاره پاره شدن المعنی احکام راه راست
بعد از آن که ضعیف گشته بودند بسبب استغیثت علیه السلام و سلم آن رکنهای استوار
گردید که اگرش یکشی پاره پاره نمیشود -

یفرف ما فی الدهر من کل نعمه بکف به شمل السماح یجمع
تفریق پراکنده کردن شمل بالفتح پراکنده و جمع شده جمع الله شمله یعنی جمع کند خدای تعالی
پراکنده او السماح بالفتح جو انفرادی المعنی پراکنده می کند ایچه که در زمانه است از هر نعمت
بدستی که با و جو انفرادی پراکنده جمع می کند -

بنی الوری ما کان فی الدهر من ولا یخلق الله الذی هو مبدع
و رسی بفتحین خلق عالم و هر روزگارند با کسوف و تشدید جمله مبدع و مانند ابداع و بگردن
آوردن نه بشالی بدیع منت من لای مبدع و هو من صفات الله تعالی المعنی آنحضرت
صلی الله علیه و سلم بیضا میر خلق است که نیست و نبود در روزگار مانند او و نه پیدا کند

د بزرگی و علم و تقویٰ و بسیار بلند پایا و بزرگبها و بخشش و پرہیزگاری -
 و نحوہ اوج الرسالہ مشرق و بدر لہ اتفق النبوة مطلع
 اوج بافتح صند بیوط بالائے چیرے معرب او چراست و ہوا الاشہر مگر مولانا عبد علی
 بر جندی در حاشیہ شرح چمنی معرب او کہ کہ لفظ ہند لیت فرمودہ اتفق بضمین
 کرانہ آسمان و ہر کرانہ کہ باشد نبوة بضمین و تشدید و او خبر دادن بنا آگاہی و خبر
 یقال منہ بنا و ابنا و بتنا بمعنی اے خبر و بنی از و گرفتہ شد تیرک ہمزہ چنانکہ در ذریہ و بریہ
 و خاتیمہ ترک کردہ شد مگر اہل مدینہ بخلاف سائر عرب این حروف را بہمزہ میگویند
 تصغیر بنی نبئی مثل شیع و تصغیر نبوة بنیۃ مثل نبیۃ و جمع بنی بننا بروزن فخلا و انساب
 بروزن افخلاست رسالۃ پیغام رسول مرسل پیغامبر المعنی آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم ستارہ الیت کہ اوج رسالہ مشرق اوست و ماہ تمام است کہ کرانہ نبوت چلے
 بر آمدن اوست -

و ابذل جہدی الدھر فی نشر ملحدہ لانی بہ مادمت حیالموزع
 جہدی اے اجتہادی و جہد بالضم و الفتح کوشش و توانائی نشر فاش کردن جنہ
 و الموزع الموزع المعنی و خرج خواہم کرد و کوشش خود مادمت العمر در اطہار ستائش
 آنحضرت علیہ السلام زیرا کہ من یا و تا زندہ ام شفیقتہ ام -
 و کل مدیح فیہ قول محقق و ما أجدرہ عند الالہ مضیع
 محقق درست و راست کردن کلام محقق بے رصین و ثواب محقق ای محکم الحج
 المعنی و ہر ستائش در باب او قول درست و راست است و قیمت ثواب
 او نیز خدا را بگمان -

حوی من قضی فی ملحدہ العینہ بیوم یظل الصدق ذالصدق ینفع
 رتبہ بالضم پایہ و منزلت مفعول حوی و بیوم متعلق بہ حوی المعنی کسی کہ گذرانیدہ
 در بیج آبخناب غم خود را گرد کرد و منزلت و پایہ بان روز کہ راستی صاحب راستی
 را نفع دہد -

وقل کانت الدنیا سلوا لہا سے فاسلت بہ احزانہا و ہی متبع
 سلوب بافتح ناقہ کہ بچہ ناتمام انگید جمیع سلب بضمین اسی اندوہ و غم اسلامی غم کردن

وکی بالبع والذراع من الایدی المثنی پس با وفات نبیا علیه السلام بر حصول
مرتبہ آنحضرت علیه السلام نیز یک خداوند اجل سعی کردند یلین دستهای ایشان
از میل او کوتاه ماندند.

(۸۵) صمن مد کفیه الی النحر اند نخفی حنین خائب الکف بیجمع
جمع نخفی حنین از امثال سائرہ عربست کہ بوقت مراجعت بنا کامی و نامردی گفته شود
و حنین نام اسکانی است اعرابی با سادست خنین کرد و بخیریه بن شک شد و میل
کرد و حیل کرد و یک موزه با بای و دیگرے را بجای می انداخت و خود کمین نشست
اما آنکه اعرابی از آن راه گذشت و با خود گفت کہ این موزه با موزه های حنین چیست
متاخر است اگر دیگرے هم بودے میگردمے گلمے چند پیش فرستد بود کہ موزه دیگر را
هم یافت پس از شتر خود فرو آورد و موزه ثانی را گرفتہ براسے موزه اول بستافت اسکان
از کمین گاہ بر جست و شترش را با ساز و سامان برداد الی بابل اند و کمین نزد قوم خود آمد
رسیدندش از سفر چه آوردی گفت جنگمے نخفے حنین یعنی بسوے شما با جفت موزه حنین
آمدہ ام پس شل شد المعنی هر کہ دست خود بر ستارہ آسمان دراز کند لاجرم با جفت موزه
حنین نا امید و نا کام واپس شود هر کہ بامرتبہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم برابری خواہد تا کامیاب شود
و اعدائہ ضلوا و امسی علیہم یضیق من الدب بافضاء و موسع (۱۶)
ضیق بالکسر و الفتح تنگ شدن از باب ضرب ضاق ضاقت الشیء لم یبق فیضا بالفتح و المد کشائی
و سداخی زمین و جاسے فراخ المعنی و دشمنان آنحضرت گمراہ شدہ و گردید بر ایشان کہ
تنگ می شد از دنیا فضا و وسیع -

(۸۵) و بشری بالضم غیر منفردت بوجه نایت و لازم نایت اگر چه صفت نبود زیرا کہ این الف
از آن قبیل است کہ اسم براسے آن باشد کہ یا کلاما نفس طراست و نیست شل حاکم
بر اسم بعد تذکره و اخل شود و قول قاسمے یا بشری یا غلامی شل عصائی المعنی و مرقه با و بر
قولے کہ اطاعت او کردند اندکسان کہ براسے آنحضرت علیه السلام کرد و آوردند و بندگان
مراتب و بر خرداری یافتند -

(۸۶) و فانما با علی الکرمات لا اله الا الله فی طاعة الله ضیعوا نفوسهم فی طاعة الله ضیعوا

بروردگار که آن نویدکننده است -

تَلْمِيقٌ فِي بَطْنِ الْمَقْدُورِ قُوَّةٌ وَلِیْلٍ فِي قَوْسِ الْمَشْیَةِ مَلْزَعٌ
 لَطِشَ كَرَفَتِ اِزْبابِ ضَرْبٍ وَنَسْرَ مَقْدَرٍ وَمَقْدَارٍ وَقَدَرِ بَیْکَ مَعْنَى آمَدَه قَالَ الشَّاعِرُ
 اِنَّا اِیْذَا الْبَاخِ الْوَجْدَ لَفَضَ لَسْتِ نَحْتَمِ عَنْ بَرِّهِ الْمَقْدَرِ قَوْسِ کَمَا نَذْکُرُ مَوْنِ بَرِّهِ آمَدَه
 بِصُورَتِ ثَانِیْتِ تَضَعُ شِشَ قَوْلِیْهِ وَبِصُورَتِ تَذْکِیرِ قَوْلِیْهِ مِیْ اَیْدِیْهِ الشَّلِّ هُوَ مِنْ خَیْرِ قَوْلِیْهِ
 مَشْیَةِ خَوَاسْتِ اِزْبابِ تَفْخِمْ قَوْلَهُمْ عَلَی شِیْءٍ بِشَاةِ اللّٰهِ لَیْسَ بِمَشْیَةِ الْمَنْزَعِ السَّهْمِ الَّذِیْ یَنْزِعُ بِه
 الْمَعْنَى بَیْسَ یَاقِیْ نَامَهُ دَرِ گَرَفَتِ تَقْدِرُ قُوَّتِ وَنَاقِیْ نَامَهُ دَرِ کَمَالِ شِیْءِ تِیرِ کَبَدَانِ شِیْءِ
 فِ اِخْتِلَافِ دَرِیْنِ اَمْرِ کَرِ تَقْطِیرِ اَنْخَضَتْ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمُ مَمْتَنِعٌ اِیْذَ وَحَقِّ تَعَاظِیْ
 قَادِرِ اسْتِ یَرِیْدُ اِکْرَادِ شَلِّ اَنْخَضَتْ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمُ یَا مَحْتَارِ نَاظِمِ عِلْمِ شَقِّ ثَانِیْتِ وَتَحْقِیْقِ
 لَا یَسْمُو الْمَقَامَ لِاَنْ مِنْ مَزَالِ الْاَقْدَامِ وَیَدِ بَیْشِ الْاَفْکَارِ وَالْاَحْلَامِ -

وَيَوْمَ الْعَطَاسِ مِنْ الْغَيْثِ اَجُودٌ وَيَوْمَ الْوُغَى يَجِدُ مِنَ اللَّيْلِ اَشْجَعُ
 سَامِعُ جَوَانِ مَرْدِیْ وَجَوَانِ مَرْدِیْ كَرْدِ اِزْبابِ کَرَمِ سَمِیْحِ جَادِیْهِ سَمِیْحِ بِلِیْ وَبِوَسْمِیْحِ بِالْفَتْحِ وَالسَّكُونِ
 وَبِیْهِ سَمِیْحِ وَبِیْهِ سَمِیْحِ وَبِیْهِ سَمِیْحِ لَا غَیْرَ غَیْثِ یَارَانِ وَبَارِیْدِ غَاثِ غَیْثِ الْاَرْضِ
 لَیْسَ اَصَابَهُ اَجُودُ نَحْشِشِ مَرَادُفِ کَرَمِ اسْتِ دَبْلُغَ فَرْقِ کَرْدِ جَوْدِ رَا بَعْضِیْ بَذَلِ
 مَكْسُوبَاتِ وَکَرَمِ رَا بَعْضِیْ اَخْلَاقِ وَافْعَالِ مَحْمُودَةِ الْاِنْسَانِ دَانِسْتِ اَنْدَوَعِیْ بَاهُکِ وَفَرِیَادِ وَمَنْهَ یَقَالِ
 لِلْحَرْبِ وَعَنِ لَمَّا فِیْهَا مِنَ الْاَصْحَابِ اَتِ الْهَالِکَةِ وَالْجَلَّةِ الشَّدِیْدَةِ تَحْجِیْضِ الْجِیْمِ وَکَسْرِهِ دَلِیْلِ کَمَا فِی الْاَصْرَاحِ
 وَالتَّحْجِیْضِ بِالْفَتْحِ اَشْجَاعِ الْمَا مَعْنِیْ فِیْمَا بَعِثَ عِزَّهُ کَمَا لَحِیْدُ کَلْفِ وَرَجُلٌ کَمَا فِی الْقَامُوسِ
 سَجْدَ مِثْلِهِ سَجْدَ لِقَبْلَتَیْنِ وَسَجْدَ جَمْعِ الْمَعْنِیْ بَرْدِ نَحْشِشِ جَوَانِ مَرْدِ اسْتِ اِزْبابِ اَنْ سَمِیْحِ تَرْدِ
 جَمْعِ یَجْمَعُ اسْتِ اِزْشِیْرَ بَاهُ دَرِ تَرْدِ -

وَفَاقَ جَبِیْعَ الْاَحْبِلِیْ فِ کَرَامَةِ بَیْهَانِغَلِ نَحْوِ السَّادِیْ تَرْفَعِ
 وَبَرِّزْ شَدِ بَرِّ تَامِیْ اَنْبِیَا دَرِ کَرَامَتِ کَلْبِشِ نَفْسِ شَرِیْفِ اَنْخَضَتْ تَا اَسْمَانِ
 بَلَسْتِ کَرْدِ مِیْ شُودِ -

وَنَكْرُجَاهُ لَوَاعِنْدُ الْاَلَهْ لَقَدْ فَبِوَعِ لِهْمُ مَا اَدْرَكَتْهُ وَاذْ رَحِ
 یَا مَقْدَارِ کَشِ دَکِیْ سِرِّ دَوَسْتِ اَلْبُوعِ جَمْعِ فَرَاغِ کَشِ دَسْتِ یَعْنِیْ اِزْ سَدِ اَنْگِشْتَانِ تَا اَرْجِ

میگویند شب گذریدن در آن برکت از باب ضرب رقیب فی السلم قیاد رقیب
 و اقرار معنی - ملکا. آنچه بنا بر شود از زمین است شود از خدا دست و پاره مرتفع زمین
 قاتل است و خون خود و دشمنان و معناه تسبیح عین الغایه و کمون غرقا و از شتفات نیست
 هم بعضی آن را بر مادن و در آن درشته تا نینا غلیف پس گذاشتن تعلق کردن و تعلق کردن
 اما بر خیز و عیال تعد نمیشناسد - نمیشناسد - نمیشناسد و لا یرد الجراح المعنی تحقیق شب کردی
 که بر آمدی سر بندگی را از روی رحمت و پس نه شستی کسی اگر گردن سپنج می کند و مرد از آن
 ببریل است -

الوین بعینک انی لریکن یسے و اسمعت بالاذنین مالیس بسمع
 نموده شدی از سر و چشمان خود چیز که نموده نشود و شنوده شدی از هر دو گوشهای خود
 چیزی که شنوده نمی شود -

فما لبني بعد م قال عایة کما لریکن بعد السموات مطلع
 پس نیست بر آن پیغامبری بعد بر آمدن تو نهایی چنانکه نیست بعد سما نهایی
 بر آمدن -

ترحم علی ناء حکاک ح شمع الیث بنار فی الجوانح بهرمع
 نار بعد خشوع فرو نمی کردن از فتح جوارح استخوانها و پهلوی قریب سینه ابراهیم شافق قلبه
 و جوارحه بهرمع و دستهای مجول المعنی بخشاید و مهربانی کن بر دور افتاده که از محبت تو ما فر
 است و بسوی تو باشتی که در پهلوت می شتابد -

وامسی ذلک و اهلک ظهرا فکل زما مقدته منه بدیع
 از اول بالفتح رام نام بالکسر چهار ورستی که در جواب بینی شکر کنند خود کشیدن ستور
 از باب نصر المعنی و گردیده است رام که پشت خود را بر آن تو خشم کرده پس بهر پای
 که او را می کشی مایع میشود و بیژن قال رشته در گردنم افکنده دوست + می برد
 بر جا که خاطر خواه اوست -

ویرجندی کفک ما دام ریایا لما ان رشفا منه ادوی و انقع
 عکاف نفخین بخشش رشت یکدن و یکدن ری بالفتح و الکسر و روی بالکسر و النفخ
 ابراب قدن نفخ کشیدن و فی المثل الرشف انقع للعطف و انجع المعنی

نور با نور ستن و غیر وی یا فتن و رسیدن بخوبی المعنی و رسیدن ببلندترین بزرگیها
زیرا که ایشان با نهائے خود را در بندگی خداستمالی ضائع کردند

(۸۹) و سودا دانه خود کرام و جوهه هـ - تجوید و اصلاح المسالک طبع
النفی قوی که اطاعت آنحضرت نمودند پیشوایانند و مشاییر و بزرگان که پهلای
ایشان ستارگانند برای آشکارا کردن طریقها برآمده -

(۹۰) ایامن به کل الانام منوطة وللدین والدین الیه تطمع
نور و در آنجمن بجهت از باب نصر تطلع پوسته در چیزے مگر استین قیال تطلعت الی
و رود آن باب استی انتظرت المعنی آن یکیکه با وجه جان متعلق است و دین و دنیا
با بسوے او انتظار و اشتیاق است -

(۹۱) و فی ذلک ما نزلنا دة من کرامه فانت لاستنات المکارم مجمع
از باب و جستن و طلب کردید و فی اسعدت اذ ابال احدکم فلیترد لبوله مکانا لینا و متحررا
استنات با تفتح جمیع شئیے چیزهای برگزیده المعنی می بینم در ذات تو چیز را که
طلب می کردیم از بزرگی پس ذات تو مجمع بزرگیهای متفرق است -

(۹۲) و اکرم بلبل فیہ از صمت للسمی - و مثلك لم یز مع من الخلق من مع
آفاق ال برکات بنادن سسری باضم شب رقتن از باب ضرب سریت و
و سریت بمعنی سریه سسری بضم بر دو اسم است و انما الف لقة اهل حمی و است و سر
در قرآن آمده در آیت بجان الندی اسری امیده لیل اللفظ لیل تا کنده آورده شده
همه لفظ سسری بجز برای شب نمی آید و در آیت شریفین و هم دین بیت اشاره بسوے
معراجیت المعنی خدر بزرگ بود و شب که در آن شب اراده شب روی فرمودی و
مثل تو از خلق اراده نمیشد و ده کرد -

(۹۳) و ساری ابلک من ارض مقدسة الی . التا الوردی مار من البرق اسرع
سری که بکب با تقدیر است و ساری اعل سسری و مراد بالکن بر است و فقط برق ایام آن
میکنند المعنی در شب مذکور بود و اما از جن پاک لبوے خداے جهان برنده که از برق
میزر بود -

فقه بت ترقی کل علما رفعة و جویک قد خلقت من ینبعل

اینکه بنویسد المعنی و کاش میسر باشد یا برانیدار بیست و نه در بیست و نه روح من می پرد و مراد
از این بیست و نه است -

شخصی که بعد از آنکه ایستاده رذایل سر امریه المذنبه و وقع
عود بالضم حوب جمعه عیدان شگامی بوزن جبری و قیام از بناتهای بارکیست و همین وجه
مرد لغزانی شریف که عود شگامیست بقول سیمیه و بعد جمع سر و آمده و بقول دیگر و احد
آن شگامه است سخا فخر و بار یک شدن و رذایل تابع رؤیة مبنی نامة لا غشده و الضعف
من کل شیء عام بالفتح شگامی و پاک و عذاب و وقع بضم و و و تشدید و وقع قاف جمع واقع -
المعنی پس که بسبب سخا منت نه چو بهای شگامی بستم ضیفان بستم که در مدینه
خوایم افتاد -

الافقی که از حین پیدا و متارها - اقول الصحیح شعر قصیدی فاسر عوا
منار بالفتح شگامه و علامات و احد منارة و میل بلند را مناره از آن گویند که براسه راه و غیره
علامت ثم بفتح مثله و تشدید میم المعنی آگاه باشد که مدینه منوره مکانیست که چون ظاهر شود
علامات آن می گویم بیاران خود که به آنجا اراده من است پس شتاب کند -
فانی من الدهر المرفه مایه ادوی غلبه فوادی و انقع
تر و پیسرب کردن غلبه شگامی و شدت آن و سوزش درون رفاه با کسرتن بیانی
المعنی پس کجا از زمانه رفاهیست که سیرب کنوا ز سوزش را که در دل من است و
تشنگی فرو نشانم -

بیشینی ضم من الدهر منسی کافی را می منته ثوب مجزع
شیت از باب ضرب پیری قال الکافی شیب الحزن راسه و براسه و شیبه الحزن
و اشاب الشبن راسه و براسه کلمه بمعنی ضم الحزن و گزند و لاغری و مدحالی مجزع بضم میم و فتح جیم
و تشدید میم ثوبی که در آن سیاهی و سفیدی باشد المعنی پیر که در آن گزند که از زمانه ام
رسیده گویا که سر من اذ آن که بپارچه سیاه و سفید است -

و قد و فلان که اینها مجلا و قد و فی هذا النون مضیع
قد و کون و الحزن انما زهیر من تولد ما قدر و الله من قدره اسه ما عظمه حق تقیمة جمیل
بزرگ داشتن و تعلیم کردن المعنی و مرتبه فلان همیشه بزرگست و مرتبه من درین ناد ضلع

تا زنده است پیرش کف دست تو امید می دارد زیرا که کیدانی ازان سیرب کنده
بشکل نشانده ست -

اجهالان فی لذایک لایسنه الیث غدت روحی تجسبی تسع
قیال نزع الیه فلان اذا اشتاق الیبر المعنی و کوشش میکنم که می آیم بخدمت تو زیرا
که بسوی تو صبح میکنند روانم مشتاق گردیده -

و جسی باهلی حیدر آباد موثق و قلبی بصحراء المدینه مودع
موثق بفتح شمشه بند در قید ایام و دلیت نهادن بکس و پذیرفتن و دلیت از کس
من الاخذ و المعنی جسم من و اهل و عیال بشهر حیدر آباد و کن در بنداست و دل
در صحراء مایه و دلیت نهاده شد -

فهل من صحابی من یردد یعنی و در فی لصب نفسا یتقعه
لحرف استفهام صحب محبته باضم صحابه یاران و یاری نمودن از باب سمع در اصل
او مصدر اند صاحب یا جمعش بر چند زن می آید بکس صاحب بالقع مثل یکب جمع را کب
و دم صحبت مثل فرته جمع فاره سوم صحاب مثل جیاع جمع جاع چهارم صحبان مثل
شبان جمع شباب اصحاب جمع محب مثل فرخ و اسراخ و جمع اصحاب صاحب
ن آید بر آل یعنی جسم صلب بفتح مهمل و تشدید موحده عاشق کانه من صلب الماء لان
عاشق بجا و اما یتقعه جنیدن المعنی پس آیا از بارانم کبیت که و پس کند و دلیت مرا
چون کند بحال داشته که نقش می چسبند -

لعمری الا انما فی کل ساعة اهب علی ذکرک قدما و اجمع
احمر بالقع و الضم و ضمین الحیوة و عمر بالقع یعنی دین آمده قیل و منه لعمری اسب مضارع
از میب بیدار شدن قدم بکسر قاف و فتح مهمل ضد صوت و سکون و ال بوجه ضرورت
شعری آمده کما قال الفرزدق فی سیدنا زین العابدین رضی الله عنه الله شرفه قدما و
نظمه - اجمع مضارع ارجوع از باب فتح نحو اب رفعت المعنی قسم عمر من که بیج
کامیت فراموشش نمیکنم همیشه بربادت بیداری شوم و می خواهم -

و یا لیتنا کما اذ ظیرونا الصبا الی حيث تروی الروح فیه و ترفع
یعنی از باب فتح چو دین و چو ایندن رفع از باب فتح چو دین استور قول طالع یرفع و یحب

بسیطی حد تو در ذهن و در خارج محال آمد
 بزخلق تست نور و ظلمت و کلی و بر جزئی
 چه حاجت جنت بر چرخ یا بر عرش یا کرسی
 تعالی شانک اللهم عما قبل فی شانک
 حواس ظاهری و باطنی هر دو عطا کردی
 زبرگ بار و کوه و گاه و ارض آسمان پیدا
 ترا با خلق عالم چون همی بینم جدا یا بم
 حسابی را چون تو انم محیط بیکران گفتن
 و گرد آبدان روزی به نیم عکس تیر را
 خلوت نیست در عالم او منظورنی که در ظرفی
 شیون با وحدت باشد چنان که در صبا با موصوف
 تویی ظاهر تویی باطن پس پرده نهان بودی
 بحر تو نیست در عالم تو خود هر لحظه و هر دم
 بحر صوت از دید با صفت کشند بیرون
 و گفته ما عرفناک آنکه حرفان را بود دریا
 به جوی فضل بر قافی آنی از فضل که مثل ام

منزه از تصور بر ترا زو هم و گمانستی
 شهنشاه زمینستی و داد ارزمانستی
 که از شهرگ قریبی بلکه در هر گ و دانستی
 که بیرون از حواس خمس و فهم و بیانستی
 عیان اندر نهانستی نهان اندر عیانستی
 که تو از فرش تا عرش برین جلوه نشانستی
 جدا هم گفتنت بسیار شکل جان جانستی
 نه گویم هم که آن غیر از محیط بیکرانستی
 نگویم نیز نیستی هم نگویم غیر آنستی
 و یاد رکمل بود خورش کزین بر نهانستی
 بموجودات عالم همچو اندر ده یگانستی
 بر سنگندی چو این پرده به نام نشانستی
 بهر مظهر نمایان در زمین و آسمانستی
 تو وصف خود که خود گفتی سزاوار بهانستی
 چه گویم غیر ازین خاک که رب بندگانشی
 نه تو شایسته ایانستی نه از اهل زبانستی

کرو و میبورد -

و لم یکن فی الدنیا عبدک محمداً کما لم یکن فی الحشر عبدک مضرع
 لهما و مضرع هر دو یعنی پناهگاه حشر گرد کردن و برانگیختن و راندن و منه یوم احشر روز قیامت
 المعنی مراد از زمانه بجز ذات مبارکت پناهگاه نیست چنانکه بر روز حشرم بجز تو مددگاری نبود
 علیک سلام الله ما لاح عارض - و ما مومض البدر فی الیمانی بل مع
 سلام بالفتح تخیه و بجایگزینی لاج ماضی از لوح درخشیدن عارض ابر بر آگنده و رافق و مضرع
 درخشیدن برق بجای آنکه بر آگنده خود در ابر برق یمانی بر تیکه از جانب یمن که مطلع سیل است -
 درخشان شود و آن دلیل بر آن است که روشن شدن و درخشیدن المعنی بر تو بحسب خدا
 باد تا آنکه ابر لاج گردد و تا آنکه درخنده برق یمانی درخشد -

والله ثم الصحب والتابعین من کل مرجه اصل الغوايه یقلع
 ال در اصل ایل بود زیرا که تفسیرش ایل آید و تفسیر اسماء باصل برد استعاش در اشراف
 و صاحبان قدر و منزلت است پس صحب جمع صاحب و مراد از اصحاب رسول الله صلی الله علیه
 علیه و سلم آنند که صحبت شان بانبی علیه السلام طویل شده مع ایمان تابعی آن سلطنت که
 باصحابی ملاقات کرد المعنی سلام حق جل و علا بر آل و با دو هم بر اصحاب و تابعین از بزرگان
 که بسبب آنان پنج گمراهی برکنده شود

تتمت

توحید باری غراسمه از خاکسار قطب الدین محمد علی حیدر آبادی تخلص فاضل

هنای از نگاه ظاهر و ظاهر چنانستی	که در هر ذره مثل نیر غلیم نبانستی
ظهورش بحد انتها حکم خفا دارد	چو مهر از بس عیانستی و در حکم نبانستی
نه اندر شش جهت هستی و نه برین شهر هم	نه در حصر زمانستی نه در حد مکانستی
بهر وقت ترا شانے نه حدت و پلانی	نه بر ذات تو برانے که خود بران آنستی
صفات ذات تو قائم بلا تغیر و تبدی	که از اول الی آخر یک حال و نشانستی

زوف بالعباد لهم رحيم
 ونعم الملتجى لهم اذا ما
 لقد برع الوري في الحيل يحوى
 فما الا باأتوا بنظيره في
 كريم الخلق انكى الخلق نفسا
 به تزهو المكارم والمعالي
 اذا ما الله قد انشأ عليه
 له خضع السدا قدر وجاها
 وما اركى مقاما عنت فيه
 مقام فاق بيت الله قدير
 وللغبراء والخضر اسراج
 صبيح رائق حسن وسم
 يلح ماله بدر يضاهي
 بدا من خلد صبح منير
 شفيع الناس طرا يوم يبدو
 رحيب الصدر معطاء حياء
 ويعطى وهو احرص من وفود
 فكل اعطى الاله جاؤه رفلا
^{١٢}

ومزار الحجية لهم وقت
 بايام الخطوب اليه جاؤا
 فخالوا رين له الانبياء
 كمالات ولم تلد النساء
 نفوس العالمين له فداء
 واخلاق اليه لها اعتراء
 فليس شفاء نافية شفاء
 اما من ذاك فيه الاخذاء
 مضيا كالسما له سناء
 فلم يرك الامر فيه مراء
 ونور لا يكون له انطفاء
 جميل رائع فيه البراء
 ولا في النور تحكيه ذكاء
 كما يبدو بوفرت المساء
 لنا المولى ويتكشف العطاء
 كفيت منه ينسجم الحياء
 يفيض اليهم منه العطاء
 يفهم ما وفيهم البقاء
^{١٢}

وهذا بهم وعلمهم علوم
وما فيه لهم خير وبر
وخلقهم باخلاق حسان
وبلغهم بتأديب ^{نبيق}
وظل جنابه ^{عليه السلام} الا على حماه
فامس كل من فيهم تزيه
واولى الخلق اخلاقا وفضلا
وامرهم بمعروف وانها
واعلمهم واحفظهم علوما
واخلصهم لطاوعة من اليه
واملاء كفه شرفا وعزبا
ايا من ساد كل الناس فضلا
واكمل منك دين الحق ^{لله}
والقى الله امر الخلق طيرا
اذقني ^{لله} العرفان ^{حتى}
ونكب درء شر من ذنوب
ونفس ^{عجيب} تلتفت ^{نحو} الحق ^{من} صم
فصر فها الى مولى ^{كريم}

بذل استولهم ^{مهم} بالصف
وفي الارزاق ^{فخر} واعتلاء
من الاشياء ^{لتنه} فيها الرضاء
التي ^{تكا} في خطاء
كم ^{بغير} حياء ^{الب} فيفاء
من ^{التي} رجاء ^{بشهادة} الالباء
واوت من بموعدة الوفاء
عن ^{عن} منكرفيه اعتداء
يرون ^{في} الالة ^{والدهاء}
بها ^{بند} سنة ^{الابتداء}
من ^{بغير} الخلاء
بها ^{بغير} الضياء
وتعرب ^{النعميم} والارضاء
اليك ^{بجيت} تفعل ^{ما} تشاء
يكون ^{على} الفخار ^{الى} احتواء
بها ^{حزني} وبشي ^{والبكاء}
وليس ^{اعدا} الى الحق ^{انثناء}
يحق ^{به} العلا ^{والكبرياء}

وكما روى عطاء شمر ببناء
 وكما روى عن كل شر
 وكما جمع الشتات وسد الثغرات
 وكما هدى لهم نورا مبينا
 وقد نشر الهدى في كل ارض
 اذ ما الدهر كان حواءه شر
 فصيح مصقع لسب خطيب
 واذا الذي خلق الابرار
 في ايامهم له انطق فصيح
 فظنوا محرسين لدى النجدي
 هدى قوما من الاعراب كانوا
 الى المولى بغير عن خطوب
 وهم قوم لهم في كل يوم
 واخذ المال قيسر واختلاس
 وفسق او معاصر وفجور
 ويا ضلالة ما كان ربحه
 واخلاق شناع تحتوهم
 فتقاهم فداة ابى وامى

نزيلا اذ اصابتهم حرماء
 اذ لم يشفهم اثمهم دواء
 اذ اغنى الزمان الاشقياء
 عليه الاصفيا والا تقياء
 من الاسلام ليس له فناء
 كمثل العود يحويه الحياء
 ويفعل في البلاغة ما يشاء
 كتابا معجزا فيه اهتداء
 واخبر من له فيه ادعاء
 ومنهم ما اتى الا فتداء
 سفاها ما بهم الا البذاء
 بها في الدهر لح حرياء
 ضرب اب او طعان او رضاء
 وقتل الناس ظلما واعتداء
 وكفر وملاة او زناء
 ارجام لهم منها انتهاء
 وافعال بهم فيها انجلاء
 من الحرب الذي فيه الشقاء

صحت نامہ کتابی تحفہ لغتیں شرح قصیدہ وحیدہ

نمبر	کلمہ	معنی	نمبر	کلمہ	معنی	نمبر	کلمہ	معنی
۲	نقت	نفت	۱۶	نفت	اسامی غم	۱۳	نقت	اسلامی غم
۵	بر	بر	۲۰	بر	فوش	۳	بر	فوش
۶	سرنکہ چشم	سرنکہ چشم	۲۰	سرنکہ چشم	اجل	۱۱	سرنکہ چشم	اجل
۶	بخل	بخل	۲۰	بخل	دزتر	۱۲	بخل	دزتر
۷	سوز	سوز		سوز		۹	سوز	
۷	کمان دغش	کمان دغش	۲۲	کمان دغش	عز	۲۵	کمان دغش	عز
۸	آیا بنی ہنای	آیا بنی ہنای	۲۲	آیا بنی ہنای	بار	۹	آیا بنی ہنای	بار
۸	ارباب	ارباب	۲۲	ارباب	خلقت	۲۱	ارباب	خلقت
۸	ذکر انظر	ذکر انظر	۲۳	ذکر انظر	بیتوتہ	۲۳	ذکر انظر	بیتوتہ
۹	بدار	بدار	۲۳	بدار	سلخ	۱۱	بدار	سلخ
۱۰	مفعول ازمنہ	مفعول ازمنہ	۲۳	مفعول ازمنہ	لا یرید البراء	۲۴	مفعول ازمنہ	لا یرید البراء
۱۱	جل البحر	جل البحر	۲۳	جل البحر	اربت	۱۱	جل البحر	اربت
۱۱	العیون	العیون	۲۴	العیون	شباب	۲۱	العیون	شباب
۱۴	دانشا بہ	دانشا بہ	۲۵	دانشا بہ	کافی	۸	دانشا بہ	کافی
۱۵	اکتہاہ	اکتہاہ	۲۵	اکتہاہ	بکون	۱۱	اکتہاہ	بکون
۱۵	بحری	بحری	۲۶	بحری	مفرع	۱۵	بحری	مفرع
۱۵	غریز	غریز	۲۶	غریز	پس و	۱۹	غریز	پس و
۱۶	نضب	نضب	۲۷	نضب	جبابے	۷	نضب	جبابے
			۲۹		فنی			فنی
۱۸	ونیت	ونیت	۳۱	ونیت	یشننے	۱۸	ونیت	یشننے
۱۸	ذا الصدق	ذا الصدق	۳۱	ذا الصدق	لہ	۲۰	ذا الصدق	لہ
۱۸	آسی	آسی	۳۱	آسی	الی الحق	۲۵	آسی	الی الحق

واعرضنا عن الخلاط لا يتعسر على الفطن الخبير املاحها

ووفقته لحبك كل حين
 واز القلب بان عليه ذنبي
 وطهرني بفضلك من ذنوب^{قلوب}
 وصدري ضيق فاشرحه بلطف
 وارجو كل حين منك خيرا
 وفضلا منك يستر كل ذنبي
 واسئل عنك كما سا من ظهور
 وبلغني الى ما لم ازل
 وابغ عن شر الدرامنا
 وعن قوم بهتان عظيم
 فعا ملني بلطف يا حبيب
 عليك والاك الاطهار طر
 وكل الصحب ما قبل والدرا

لما فيه الرضا والاصطفاء
 فمنك الكشف عنه والجلال
 اليك بما لنفسه الاجلاء
 يه اللهم عنه الانبياء
 يدوم بها النفس الاحتذاء
 الذي الرحمن منه الاحتفاء
 ليحصل منه للقلب ارتقاء
 وسهل كل ما فيه التواء
 وعمافيه كذب وافتراء
 اتوا وانا الذي منه براء
 فلم ياك من سواك لي ارتقاء
 صلوته الله تنيرني والثناء
 وما يستطرب العليس الحلاء^{متوازي}

قطرة نرج از مولف كتاب قطب الدين مجموع على المتخلص في ضل

آمدہ مطبوع دل خاص عام
 تحفة لغتیه فانیتم
 ۱۳۲۰ ھ

تحفة لغتیه چو مطبوع شد
 ریخته طبعم گهر سال طبع
 ممت

